

**DEMOS SHAKARIAN
JOHN I ELIZABETH SHERRILL
NAJSRETNJIJI LJUDI NA
SVIJETU**

Naslov izvornika:

Demos Shakarian

as told to John and Elizabeth Sherrill

THE HAPPIEST PEOPLE ON EARTH

Copyright © 1975 CHOSEN BOOKS INC.

Cpappaqua, New York, USA

Copyright © za hrvatsko izdanje: Logos, Daruvar

Urednik: Nada Konecky, prof.
Prijevod: dr. sc. Davorin Peterlin
Lektura: Miljenko F. Birsić
Korektura: Silvija Špičak, prof.
Grafički uredio: Mladen Konecky, mag. inf.

Za nakladnika: Zdravko Konecky, prof. ing.

Izdavač: Logos, Daruvar
Masarykova 54,
Daruvar
e-mail: logos-daruvar@bj.t-com.hr
www.logos.hr

Tisak: „Logos“ d.o.o. Daruvar

ISBN-13: 978-953-6639-89-2

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne
i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000918047

NAJSRETNIJI LJUDI NA SVIJETU

DEMOS SHAKARIAN
kao što je ispričao
JOHNU I ELIZABETH SHERRILL

LOGOS*d.o.o.*

DARUVAR, Masarykova 54

2015

SADRŽAJ

Predgovor	9
1. Poruka s druge strane planine	12
2. Union Pacific Avenue	33
3. Tempirana bomba	53
4. Čovjek koji je promijenio moje mišljenje	67
5. Uporište u nebu	81
6. Hollywood Bowl	98
7. Vrijeme ispitivanja	112
8. Cliftonov restoran	133
9. Noga na stolu	157
10. Svijet se počinje okretati	175
11. Zlatni lanac	187

Našim roditeljima

*Isaacu i Zarouhi Shakarian
Sirakanu i Tiroon Gabrielian*

*koji su nam omogućili da živimo među
najsretnijim ljudima na svijetu*

PREDGOVOR

Jednoga sivog prosinačkog dana parkirali smo naš karavan na predzadnje prazno parkirno mjesto ispred hotela President u Atlantic Cityju.

Nekoliko sekundi kasnije jedan je istrošeni *cadillac* s kalifornijskim tablicama stao pokraj nas i iz njega se izvukao visok čovjek s kaubojskim šeširom. Ispružio je golemu, od rada žuljevitu ruku. „Ja sam Demos Shakarian“, rekao je. Obišao je svoj auto i s druge strane otvorio vrata zgodnoj crnokosoj ženi. „A ovo je moja supruga Rose.“

Objasnili smo im da smo izvjestitelji časopisa *Guideposts*, određeni za istraživanje govora u jezicima, i brzo dodali da smo ovdje „samo da pogledamo“.

I nagledali smo se. Hotel President tog je tjedna bio mjesto okružnog sastanka organizacije Međunarodnog udruženja poslovnih ljudi za širenje punog Evandjelja, kojemu je Demos bio osnivač i predsjednik. Tisuće je ljudi došlo s cijele istočne obale u Atlantic City; neki da se sretnu s tim istim preplanulim čovjekom s kaubojskim šeširom, neki da ispričaju što je Duh Sveti učinio u njihovim životima, a neki, kao i mi, samo da pogledaju – pomalo sa strahom i sa ne malom sumnjom.

„Čuvaj se emocionalnosti“, upozoravali smo jedno drugo – onog vikanja, mahanja rukama, mahnitih svjedočanstava – sve je to otrcana tehnika da se masa natjera u stanje uzbuđenja.

Čuvali smo se... ali ništa se sličnog nije dogodilo. Iz prednjeg dijela hotelske plesne dvorane Demos je vodio sastanak tihom osjetljivošću čovjeka koji je čuo glas što ga mi nismo mogli čuti. Umjesto nereda koji smo očekivali, prevladavalo je ozračje umjerene i mirne radosti.

Kako smo se bili pripremili za obranu od napada koji, međutim, nisu uslijedili, nismo se mogli oduprijeti ljubavi koju smo susreli, i tog smo tjedna, zajedno sa stotinama drugih, počeli naš vlastiti hod u Duhu.

Od tog smo prosinca tijekom narednih petnaest godina pratili pentekostalni pokret u mnogim dijelovima svijeta jer smo otkrili da se tu odigravaju prave stvari – uzbuđenje, promijenjeni životi, današnja stvarnost Crkve. Živeći tako, počeli smo primjećivati jednu zanimljivu stvar. Kad god smo razgovarali s ljudima čija je vjera bila živa – muškarcima i ženama, djecom i starcima, rimokatolicima i menonitima – uvijek je iznova priča započinjala s ovom izvanrednom skupinom biznismena i farmerom iz Downeya u Kaliforniji, koji se zove Demos Shakarian.

Kako je to moguće, pitali smo se, da ovaj povučen i suzdržan čovjek s laganim blagim osmijehom, čovjek koji kao da se nikamo ne žuri, nikad ne odaje da zna danas gdje će biti sutra – kako on ima toliki utjecaj na milijune ljudi? Da bismo to saznali, odlučili smo s njim razgovarati.

Bilo je to lakše odlučiti nego izvršiti. Demos može biti u Bostonu, Bangkoku ili Berlinu i Demos ne odgovara na svoju poštu. Ali tijekom protekle četiri godine uspjeli smo ugovoriti nekoliko sastanaka. Demos i Rose doputovali su na istok da nas vide, a kasnije smo se sreli u Švicarskoj, u seljačkoj kućici jednog prijatelja. Radili smo u Monaku i u Palm Springsu. Razgovarali smo u automobilima, u zračnim lukama i u armenskim restoranima. Najljepše od svega bilo

je vrijeme provedeno s Demosom i Rose u njihovoj kući u Downeyu – u istoj maloj kućici koju su izgradili 1934. godine kada im se rodilo prvo dijete. Odmah pokraj nalazi se kuća Demosova oca, prazna od njegove smrti. To je mnogo veća kuća, s mnogo više prostora, ali Demosa i Rose uz tu manju kućicu vežu neke uspomene.

Postupno smo počeli shvaćati Demosovu tajnu.

Dio te njegove tajne obitelj je donijela iz Armenije. Ovaj najstariji kršćanski narod jest onaj koji je najviše propatio zbog svoje vjere. A iz te se patnje rodila spoznaja.

A ta je spoznaja veća nego u bilo koje rase ili nacije. To je tajna koju svatko od nas treba znati, jer kad je spoznamo, kao što Demos kaže, „bez obzira na okolnosti svijeta oko nas, bit ćemo najsretniji ljudi na svijetu“.

Studenj 1975.

John i Elizabeth Sherrill

Chosen Books
Lincoln, Virginia

POGLAVLJE 1

PORUKA S DRUGE STRANE PLANINE

Dok smo se Rose i ja jedne večeri vraćali kući vozeći se kroz Los Angeles, iznenada sam osjetio želju da skrenem s autoceste i provezem se pokraj kuće u kojoj se nastanio moj djed Demos kad je došao u Ameriku.

Poslije četrdeset i dvije godine braka, Rose se potpuno navikla na takve iznenadne porive i, premda je bio jedan sat poslije ponoći, nije rekla ni riječi kada sam skrenuo s ceste u područje koje se zvalo Nizine Los Angelesa. Na broju 919 u ulici Boston više nije stajala bijelo ožbukana četverokatnica. Sjedili smo nekoliko trenutaka u autu gledajući novu višekatnicu koja je zamijenila staro srušeno susjedstvo. Zatim sam okrenuo auto i uputio se prema autoputu.

No kroz toplu kalifornijsku noć sa mnom su putovala sjećanja na djeda. Znao sam zbog čega sam te noći morao skrenuti s autoceste: bilo je to zbog proročanstva koje smo Rose i ja čuli ranije te večeri. Bili smo na sastanku Međunarodnog udruženja poslovnih ljudi za širenje punog Evanđelja na Beverly Hillsu i tamo je netko, tvrdeći da ponavlja Božje

riječi, prorekao da će uskoro doći do velikog progonstva kršćana u mnogim dijelovima svijeta, uključujući i Sjedinjene Američke Države.

Kako da se postavimo prema takvoj izjavi? Kako je na sličnu poruku prije jednog stoljeća reagirala moja obitelj? Jer i onda je postojalo takvo proročanstvo i sve što se otada dogodilo u životu mog djeda, mog oca i u mom vlastitom životu rezultat je ozbiljnog shvaćanja tog proročanstva.

Bilo je dva sata ujutro kada sam skrenuo u prilaz u Downeyu; kuća je bila obasjana mjesecinom, a vrijeme tako ugodno da bi bilo grehota spavati. Na užas moje žene, ja sam noćni tip. Kad je ona otišla spavati, ja sam dogurao staru fotelju do prozora i sjeo u mraku, puštajući mislima odlutati u prošlost.

Nikada nisam upoznao djeda Demosa – umro je prije nego sam se rodio – ali priče o njemu čuo sam jamačno tisuću puta. Znao sam sve detalje tako dobro da mi se činilo, dok sam sada sjedio gledajući van na stabla naranči koja su svjetlucala na mjesecini, da gledam jedan drugi krajolik, udaljen u vremenu i prostoru. To Armencu nije teško. Mi smo ljudi Staroga zavjeta; prošlost i sadašnjost toliko su isprepletene u našem umu da je ono što se odigralo prije sto, tisuću ili dvije tisuće godina za nas isto toliko stvarno kao i današnji dan.

Čuo sam taj opis toliko puta da stvarno mogu vidjeti malo selo Kara Kala smješteno na stjenovitom podnožju planine Ararat, na kojoj se, tako nam govori Biblija, zaustavila Noina arka. Zatvorivši oči, vidio sam kamenu građevinu, radionice, staje i seosku kuću s jednom prostorijom u kojoj je živio moj djed Demos. U toj se kući rodilo djedu pet kćeri – no ne i sin – a to je među Armencima smatrano sramotom, isto kao što je to bilo i među starim Izraelcima.

Mogu zamisliti djeda kako svakog nedjeljnog jutra sa svojih pet malih djevojčica pješice ide u kolibu – u crkvu. Iako se Armenci uglavnom bili pravoslavci, djed i mnogi drugi u Kara Kali bili su prezbiterijanci. Vidim ga kako suočen s tihim predbacivanjem visoko podignute glave maršira kroz selo prema kući u kojoj se te nedjelje skupljala crkva.

Imajući u vidu koliko je mnogo želio sina, uvijek me čudilo da djed nije prihvatio čudnu poruku koja je gotovo pedeset godina lagano stizala s druge strane planina. Poruku su donijeli Rusi. Djedu su se Rusi svidjeli; on je samo bio previše razuman i promišljen da bi prihvatio njihove priče o čudima.

Rusi su dolazili u dugim karavanima pokrivenih kola. Bili su odjeveni kao i naši ljudi, u duge tunike s visokim ovratnikom, vezane u struku konopom koji je na krajevima bio ukrašen resama. Oženjeni su muškarci nosili bradu. Armenci nisu imali problema sa sporazumijevanjem jer je većina naših ljudi govorila i ruski. Oni su slušali priče o nečemu što su Rusi nazivali „izlijevanje Svetoga Duha“ na stotine tisuća ruskih pravoslavnih kršćana. Rusi su dolazili kao ljudi koji donose darove, darove Duha koje su htjeli podijeliti. Činilo mi se da čujem djeda i baku kako nakon jednog od tih posjeta dugo u noć razgovaraju. Čovjek mora priznati, govorio je djed, da je sve o čemu Rusi govore u skladu sa Svetim pismom.

„U stvari, iscjeljenje se nalazi u Bibliji. Isto tako govorenje u jezicima. I proročanstva. Jedini je problem što cijela stvar ne zvuči... *armenski*.“ Pod time je mislio pouzdano. Prizemno. Praktično.

A baka, koja je uvijek bila potištena i predavala se teškim mislima, jamačno je rekla: „Znaš, kada govoriš o proroštvu i iscjeljenju, govoriš o čudima.“

„Da.“

„Ako bismo ’primili Svetoga Duha’ na taj način, misliš da bismo mogli moliti za čudo?“

„Misliš, da imamo sina?“

I onda je baka jamačno zaplakala. Sigurno znam da je jednog određenog sunčanog svibanjskog jutra 1891. godine baka zaplakala.

Kako su godine prolazile, nekoliko je obitelji u Kara Kali počelo prihvaćati poruku ruskih pentekostalaca. Djedov šurjak Magardich Mushegan bio je jedan od njih. Primio je krštenje Duhom Svetim i prilikom svojim čestih posjeta farmi Shakarianovih pričao o novopronađenoj radosti u svom životu.

Tog naročitog dana, 25. svibnja 1891., baka i nekoliko drugih žena šivale su u kutu sobe. U stvari, baka je pokušavala šivati, ali su suze neprestano padale na tkaninu u njenom krilu.

Na drugoj strani sobe, pokraj prozora gdje je svjetlost bila jača, sjedio je Magardich Mushegan s otvorenom Biblijom na koljenu i čitao.

Iznenada je Magardich naglo zatvorio Bibliju, ustao i uputio se na drugu stranu sobe. Stao je ispred bake; njegova teška crna brada poskakivala je gore-dolje od uzbuđenja.

„Goolisar“, rekao je Magardich, „Gospodin mi je upravo govorio!“ Bakina su se leđa ispravila. „Da, Magardich?“

„Dao mi je poruku za tebe“, rekao je Magardich. „Goolisar, točno za godinu dana od današnjeg dana rodit ćeš sina.“

Kada se djed vratio s polja, baka ga je dočekala na vratima s novošću o predivnom proročanstvu. Zadovoljan, htijući vjerovati iako još uvijek skeptičan, djed nije rekao ništa. Samo se nasmiješio, slegnuo ramenima i označio datum na kalendaru.

Mjeseci su prošli i baka je ponovno zatrudnjela. Do tada su već svi u Kara Kali čuli o proročanstvu i cijelo je selo napeto čekalo. Tada, 25. svibnja 1892., točno godinu dana od dana kada je proročanstvo bilo dano, baka je rodila dječaćića.

To je bilo prvi put da se naša obitelj susrela sa Svetim Duhom na ovako osoban način. Svi su se u Kara Kali suglasili da je ime tog dječaćića izvrsno izabrano. Nazvali su ga *Isaac*, jer je poput Abrahamova dugo očekivana sina, bio dijete obećanja.

Siguran sam da je djed, nakon što se Isaac rodio, bio vrlo ponosan i sretan kad je svake nedjelje pratio svoju obitelj u crkvu. Ali je djed u sebi imao crtu tvrdoglavosti kao i svi Armenci. Smatrao se previše razumnim da bi bez rezerve primio sve to kao natprirodno proročanstvo one vrste koja se spominje u Bibliji. Možda je Magardichevo predviđanje bilo samo puka sreća.

I onda – sve u jednom danu – djedove sumnje su nestale jednom zauvijek.

Godine 1900., kada je Isaacu bilo osam, a njegovoj mlađoj sestri Hamas četiri godine, došla je vijest da s druge strane planine u pokrivenim kolima stiže stotinjak ruskih kršćana. Svi su bili zadovoljni. U Kara Kali je postojao običaj da se za kršćane koji dolaze u posjet održi gozba, bez obzira na to u koje vrijeme dolaze. Usprkos činjenici da se nije slagao s „punim Evandjeljem“ koje su Rusi propovijedali, djed je na njihove posjete gledao kao na vrijeme odvojeno za Boga i zahtijevao da se gozba dobrodošlice održi na velikom ravnom komadu zemlje ispred njegove kuće.

Djed je bio ponosan na svoju dobru stoku. Čuvši vijest da su Rusi na putu, otišao je do svog stada i pomno ga pregledao. Trebao je izabrati najboljeg i najdebljeg mladog vola za ovaj naročit objed.

Na nesreću, nakon detaljna pregleda otkrio je da najdeblji vol u stadu ima manu. Životinja je bila slijepa na jedno oko.

Što da učini? Djed je dobro poznao svoju Bibliju; *znao* je da Bogu ne smije ponuditi nesavršenu životinju. Ta, zar ne kaže dvadeseti redak dvadeset i drugog poglavlja Levitskog zakonika: „Nikakvo (govedo) s manom na njemu nemojte prinositi, jer vam to neće biti primljeno.“

Kakva dilema! Nijedna druga životinja u stadu nije bila dovoljno velika da nahrani stotinjak gostiju. Djed se obazreo oko sebe. Nitko ga nije promatrao. A što da ne zakolje tog velikog vola i jednostavno sakrije glavu s manom? Da, to je ono što će učiniti! Djed je odveo poluslijepog vola u staju i sam ga zaklao, a zatim je brzo stavio njegovu glavu u vreću i sakrio je u jednom mračnom kutu ispod hrpe izmlačene pšenice.

Djed je to uradio točno na vrijeme jer je upravo, kad je završio pripremanje vola za pečenje, čuo buku kola koja su ulazila u Kara Kalu. Kakav radostan prizor! Prašnjavom se cestom spuštala poznata kolona kola; svaka kola vukla su četiri znojna konja. Pokraj vozača prvih kola, uspravan i zapovjednički kao i uvijek, sjedio je bijelobradi patrijarh, koji je bio vođa i prorok cijele grupe. Djed i mali Isaac potrčali su cestom da pozdrave svoje goste.

U čitavom su gradu još trajale pripreme za gozbu. Ubrzo se iznad goleme hrpe drvenog ugljena na ražnju pekao veliki vol. Te su se večeri svi, gladni i puni iščekivanja, okupili oko dugačkih daščanih stolova. Prije nego što je večera mogla početi, hrana je morala biti blagoslovljena.

Ovi stari ruski kršćani nisu izgovarali nikakvu molitvu – čak ni zahvalu za hranu – dok ne bi primili ono što su oni sami nazivali *pomazanje*. Oni su pred Gospodinom čekali

sve dok se, kako su to oni govorili, Duh ne spusti na njih. Tvrđili su (na što je djed gledao s blagim podsmijehom) da doslovce mogu *osjetiti* kako se Njegova nazočnost spušta. Kad bi se to dogodilo, oni bi podigli ruke i radosno zaplesali.

I u ovoj su situaciji, kao i uvijek, Rusi čekali na pomažanje Duha. I zaista, dok su svi gledali, prvo jedan, a zatim i drugi počeli su na mjestu poskakivati. Sve se odvijalo kao i obično. Ubrzo će doći blagoslov hrane i gozba može početi. Ali na djedov užas, patrijarh je iznenada podignuo ruku – ne da blagoslovi hranu, nego kao znak da sve treba stati. Pogledavši djeda čudnim prodornim pogledom, visoki se čovjek bijele kose udaljio od stola bez ijedne riječi.

Djedove su oči pratile svaki pokret tog čovjeka dok je koračao dvorištem i ulazio u staju. Nakon kratka vremena ponovno se pojavio. U ruci je držao vreću koju je djed sakrio ispod hrpe pšenice.

Djed se počeo tresti. Kako je mogao znati? Nitko ga nije vidio. Rusi još nisu ni došli do sela kada je sakrio glavu. Sada je starac položio izdajničku vreću ispred djece pustivši da se otvori i svima pokaže glava s mliječno bijelim okom.

„Trebaš li nešto priznati, brate Demose?“ pitao je Rus.

„Da, trebam“, rekao je djed, još uvijek drščući. „Ali kako si znao?“

„Bog mi je rekao“, odgovorio je jednostavno starac. „Ti još uvijek ne vjeruješ da On svom narodu govori danas kao i u prošlosti. Duh mi je dao ovu riječ iz jednog naročitog razloga: da ti i tvoja obitelj možete vjerovati. Do sada si se odupirao sili Duha. Od danas se više nećeš odupirati.“

Pred svojim je susjedima i gostima djed te večeri priznao prijevaru koju je pokušao učiniti. Sa suzama koje su se kotrljale niz njegovu lice na čekinjastu bradu, molio ih je za

oproštenje. „Pokaži mi“, rekao je proroku, „kako i ja mogu primiti Božjega Duha.“

Djed je kleknuo i stari je Rus položio svoje od rada ogrubjele ruke na njegovu glavu. Istog je trena djed počeo radosno moliti na jeziku koji ni on ni itko drugi od prisutnih nije razumio. Rusi su ovu vrstu zanesenog govora nazivali „jezicima“ i smatrali ga znakom nazočnosti Svetoga Duha u govorniku. Te je noći i baka primila to „krštenje Duhom“.

Bio je to početak velikih promjena u životu naše obitelji. Jedna od prvih promjena bila je u stavu prema najpoznatijem stanovniku Kara Kale. Ta je osoba u cijelom kraju bila poznata kao „Dječak Prorok“, iako je u vrijeme opisanog događaja s volovskom glavom Dječak Prorok imao pedeset i osam godina.

Njegovo je pravo ime bilo Efim Gerasemovitch Klubniken, a njegova je prošlost bila vrlo čudnovata. Porijeklom je bio Rus, a njegova je obitelj bila jedna od prvih pentekostalnih obitelji koje su se, došavši preko granice, za stalno smjestile u Kara Kali. Od najranijeg je djetinjstva Efim pokazivao dar za molitvu i često je dugo postio moleći se cijele dane.

Kao što su svi u Kara Kali znali, kada je Efimu bilo jedanaest godina, čuo je kako ga Gospodin opet poziva na molitvu i post. Ovaj put to je trajalo sedam dana i noći i za to je vrijeme dobio objavu.

To samo po sebi nije bilo neobično. Doista, kao što je djed običavao gundajući govoriti, svakome tko izdrži toliko dugo bez jela ili spavanja moraju se javljati razne vizije. Ali ono što je Efim bio u stanju *učiniti* tijekom tih sedam dana, nije bilo lako objasniti.

Efim nije znao ni čitati ni pisati. Unatoč tome, dok je sjedio u maloj kamenoj kolibi u Kara Kali, pred sobom je ugledao sliku zemljopisne karte s porukom ispisanom divnim rukopisom. Efim je zatražio olovku i papir. I tako je, sjedeći sedam dana za grubim drvenim stolom koji je njegovoj obitelji služio za objedovanje, marljivo precrtavao slike i oblike slova i dijagrama koji su prolazili pred njegovim očima.

Kada je završio, rukopis je bio odnijet ljudima iz sela koji su znali čitati. Pokazalo se da je ovo nepismeno dijete na ćirilici ispisalo niz uputstava i upozorenja. U jedno neodređeno vrijeme u budućnosti, pisao je dječak, svi će kršćani u Kara Kali biti u strašnoj opasnosti. On je predskazao vrijeme neiskazane tragedije za cijelo područje, kada će stotine tisuće muškaraca, žena i djece bili grubo pobijeno. Doći će vrijeme, upozoravao je, kada će svi iz tog područja morati pobjeći. Morat će otići u jednu prekomorsku zemlju. Iako nikada nije vidio knjige iz zemljopisa, Dječak Prorok je nacrtao kartu koja je točno pokazivala kamo kršćani trebaju bježati. Na zaprepaštenje odraslih, vodena površina na crtežu, nacrtana s toliko točnosti, nije bilo obližnje Crno more, nego udaljeni i nezamislivi Atlantski ocean. O tome nije bilo sumnje, kao ni o zemlji s druge strane: karta je jasno ukazivala na istočnu obalu Sjedinjenih Američkih Država.

Ali to nije bilo mjesto gdje bi se izbjeglice trebale smjestiti, nastavljalno je proročanstvo. Oni moraju nastaviti putovati dok ne stignu na zapadnu obalu nove zemlje. Tamo, pisao je dječak, Bog će ih blagosloviti, dati im napredak i učiniti da njihovo sjeme bude blagoslov narodima.

Malo kasnije Efim je napisao i drugo proročanstvo, ali sve što je itko znao o njemu jest to da se radi o još daljoj budućnosti – kada će narod opet morati bježati. Efim je zamolio

moje roditelje da to zapisano proročanstvo stave u omotnicu i zapečate, a ponovio je i uputstva koja je primio u vezi s tim proročanstvom. U viziji mu je bilo rečeno da će samo prorok, od Gospodina izabran za taj zadatak, moći jednom u budućnosti otvoriti omotnicu i pročitati proročanstvo Crkvi. Ako netko otvori omotnicu prije toga vremena, umrijet će.

U stvari, mnogi ljudi iz Kara Kale smješkali su se na te dječakove maštarije. Sigurno mora postojati neko objašnjenje za „nadnaravno“ pisanje. Možda je potajno naučio čitati i pisati samo da bi se našalio na račun sela.

Neki su ipak nazvali Efima Dječakom Prorokom i bili su uvjereni da je poruka vjerodostojna. Svaki put kad bi vijest o novim političkim nemirima stigla do spokojnih brežuljaka oko Ararata, ljudi iz sela bi izvadili već požutjele listove i ponovno ih čitali. Sukobi između Turaka, muslimana i armenških kršćana, kao da su postajali sve češći. U kolovozu 1896. godine – četiri godine prije nego što je djed zaklao slijepog vola – nije li turska svjetina na ulicama Carigrada pobila više od šest tisuća Armenaca?

No Carigrad je bio daleko, a prošle su i godine od davnija proročanstva. Istina je, proročanstva su u Bibliji često bila dana desetinama, čak i stotinama godina prije svog ostvarenja. Ipak je većina ljudi u Kara Kali, među njima i djed, vjerovala da su takvi vjerodostojni proročanski darovi dovršenjem Biblije nestali.

A onda, nešto prije prelaska u novo stoljeće, Efim je obavio da je blizu vrijeme da se ispune riječi koje je zapisao prije gotovo pedeset godina. „Moramo pobjeći u Ameriku. Svi koji ostanu ovdje, poginut će.“

Tu i tamo su se obitelji pentekostalaca u Kara Kali spakirale i napustile posjede koji su već odavno bili njihova

baština. Efim i njegova obitelj bili su među prvima koji su otišli. Kad je neka grupa pentekostalaca napustila Armeniju, oni koji su ostali ismijavali su ih. Sumnjičavci – uključujući i mnoge kršćane – odbili su vjerovati da Bog može nevjernim ljudima dati razrađena i jasna uputstva za moderne ljude u moderno doba.

Međutim, predviđanja su se pokazala točnima. Godine 1914. za Armeniju je došao period nezamisliva užasa. Beščutnom učinkovitošću Turci su počeli krvavi posao protjerivanja dvije trećine stanovništva u Mezopotamsku pustinju. Preko milijun muškaraca, žena i djece pomrlo je za vrijeme marševa, uključujući tu i sve stanovnike Kara Kale. Pola milijuna bilo je pobijeno u njihovim selima, u masakru koji je kasnije poslužio Hitleru kao uzorak za istrebljivanje Židova. „Svijet se nije miješao kad su Turci iskorjenjivali Armence“, podsjetio je svoje sljedbenike. „Neće se miješati ni sada.“

Nekolicina je Armenaca, koji su uspjeli pobjeći iz opkoljenih područja, ponijelo sa sobom priče o velikom junaštvu. Pričali su da su Turci ponekad davali kršćanima mogućnost da se u zamjenu za svoje živote odreknu svoje vjere. Omiljen je postupak Turaka bio da zatvore skupinu kršćana u staju i zapale je. „Ako ste voljni prihvatiti Muhameda umjesto Krista, otvorit ćemo vrata.“ Ali su kršćani ponovno izabrali smrt, pjevajući slavospjeve dok ih plamen nije progutao.

Oni koji su povjerovali upozorenju Dječaka Proroka i potražili utočište u Americi, s užasom su slušali vijesti.

Djed Demos bio je među onima koji su pobjegli. Nakon svog iskustva s ruskim starješinom, djed više nije umanjivao vrijednost proročanstva. Godine 1905. prodao je farmu koja je generacijama pripadala obitelji, prihvaćajući svaku svotu

novca koju je za nju mogao dobiti. Zatim je brižljivo izabrao stvari koje će njegova obitelj ponijeti sa sobom, uključujući i njegov teški mjedeni samovar na drva. Sa svojom ženom, šest kćeri, Shushan, Esther, Siroon, Magga, Yerchan i Hamas, i trinaestogodišnjim Isaacom, ponosom svoga života, zaputio se u Ameriku.

Obitelj je sretno stigla u New York, ali se, sjećajući se proročanstva, nije tamo zaustavila. U skladu sa zapisanim uputstvima, nastavili su putovati preko goleme i čudne nove zemlje sve dok nisu stigli u Los Angeles. Na svoje zadovoljstvo, tamo su našli malu ali sve brojniju armenšku zajednicu u kojoj je već živjelo i nekoliko njihovih prijatelja iz Kara Kale. Uz pomoć tih prijatelja djed je pošao u potragu za kućom. „Nizina“ je bio najjeftiniji predio Los Angelesa, no čak su se i u tom slučaju jedino udruživanjem s drugim dvjema obiteljima novopridošlih Armenaca uspješli preseliti u četverokatnu kuću od sadre u ulici Boston 919.

Putovanje brodom, put kroz Sjedinjene Države i njegov udjel u novoj kući pojeli su sav novac dobiven prodajom obiteljske farme pa je djed odmah krenuo u potragu za poslom. Ali bez uspjeha. Velika kriza s kraja prošlog stoljeća još se osjećala u Kaliforniji: nije bilo posla, posebice za pridošlicu koji uopće nije znao jezik. Svakog bi jutra djed odlazio na burzu rada i svake bi se večeri vraćao sve težim hodom.

Postojalo je, međutim, određeno vrijeme svakog tjedna kada su se sve brige ostavljale po strani: nedjeljno bogoslužje. Kuća u ulici Boston imala je veliko predvorje, koje je ubrzo postalo mjestom okupljanja zajednice. Bogoslužje se održavalo prema običajima kućnih crkava u Kara Kali. Središnje je mjesto zauzimao veliki stol na kojemu je ležala otvorena Biblija. Na jednoj strani prostorije, kao što je to uvijek bilo, nalazile su se žene, raspoređene prema godi-

nama starosti. Starješine su i dalje nosile duge crne brade, iako su od vremena do vremena mladi ljudi šokirali zajednicu time što su puštali samo brkove. Očekivalo se da ljudi na bogoslužjima u crkvi (ako već ne u ostalim danima tjedna) nose svoje svijetle tunike, a žene duge, vezene haljine i ručno pletene rupce za glavu, koje su se nosile već generacijama.

Koliku li je samo utjehu pružala djedu činjenica da se može osloniti na duhovnu podršku ove zajednice kršćana! Oni su već odavno shvatili da im Bog može govoriti izravno iz Biblije. Imajući na umu svoju potrebu za poslom, djed bi klečao na malom istočnjačkom sagu koji je bio donijet iz domovine i molio „za riječ“. Tada bi se cijela zajednica počela zdušno moliti, često na nepoznatim jezicima. Konačno bi jedan od starješina prišao Bibliji i pokazao prstom na odjeljak koji je nasumce izabrao. I uvijek kao da bi te riječi upravo odgovarale potrebi. Možda su bile o Gospodnjoj vjernosti ili o dolasku dana kad će teći med i mlijeko, upravo kao što je prorekao Dječak Prorok. Mala armenska crkva iščekivala je baš te dane. Ali i dok je čekala, uživala je u tim predivnim trenucima zajedništva.

Jednog je dana došlo novo ohrabrenje. Djed i njegov šurjak Magardich Mushegan (isti onaj čovjek koji je predskazao Isaacovo rođenje) hodali su ulicom San Pedro u Los Angelesu tražeći posao u konjušnici. Krenuvši kroz pokrajnju ulicu koja se zvala Azusa, na trenutak su zastali. Zajedno s mirisom konja i konjske opreme do njih su doprli glasovi ljudi koji su slavili Gospodina u jezicima. Nisu znali da igdje u Sjedinjenim Državama postoje ljudi koji slave Boga kao i oni. Potrčali su prema prepunoj staji iz koje su dolazili glasovi i pokucali na vrata. Do tada je djed već pokupio nekoliko engleskih riječi.

„Možemo mi... unutra?“ upitao je djed.

„Naravno!“ Vrata su se širom otvorila. Bilo je tu zagrljaja, dizanja ruku u znak zahvalnosti Bogu, pjevanja, slavljenja Gospodina, tako da su se djed i Magardich vratili u ulicu Boston s novostima da je Pentekost došao čak i u ovu daleku prekomorsku zemlju. Nitko tada nije znao da će ulica Azusa postati znamenito ime. Ono što se tada odvijalo u staroj konjušnici bila je probuda koja je započela karizmatisku obnovu u mnogim različitim mjestima po cijeloj zemljinoj kugli. U tom je trenutku djed to drugo tijelo vjernika jednostavno shvatio kao dobrodošlu potvrdu Božjega obećanja da će učiniti nešto novo i divno i u Kaliforniji.

Što je to novo bilo, on nije doživio da vidi. Kada je dugo očekivan i siguran posao konačno došao, završio je tragedijom.

Jednoga je dana 1906. godine djed došao kući pjevušeći.

„Našao si posao“, rekla je baka.

„Našao sam.“

Svi su se ukućani skupili dok je djed pričao o velikoj novosti. Gore u Nevadi – to je druga država, objasnio je, koja graniči s Kalifornijom – traže se ljudi koji će raditi na pruzi.

S bakina se lica izgubio osmijeh. Čula je o Nevadi. To je pustinja gdje temperatura dostiže 56°C i ljudi umiru pokušavajući po toj vrućini obavljati težak posao – postavljanje željezničkih pragova i tračnica.

„Ali ti zaboravljaš“, suprotstavljao se djed, „da sam ja farmer. Naviknut sam na rad vani na suncu. Osim toga, Goolisar, majko moga sina, imamo li izbor?“

Tako je djed sazvao crkvene starješine i od njih primio tradicionalni blagoslov prije putovanja. S rezervnom odjećom smotanom u pokrivač uputio se u pustinju. Uskoro

je poštar u kuću u ulici Boston svakoga tjedna isporučivao novčane poštanske uputnice.

A onda je jedne ljetne večeri došao telegram kojeg se baka uvijek plašila. Dok je jednog vrućeg dana radio na pruzi, djed se jednostavno srušio. Njegovo je tijelo bilo poslano kući vlakom.

Djedovom smrću moj je otac Isaac preuzeo ulogu za koju nije bio pripravan – s 14 je godina postao glava obitelji.

Nekoliko je mjeseci tata na uglu jednog raskrižja u Los Angelesu prodavao novine. Zarađivao je gotovo deset dolara mjesečno, što je bio vrijedan doprinos dok je djed bio živ, ali jedva dovoljno da nahrani majku i šest sestara. Čak ni takvi novinarski trenuci kao što je bio potres u San Franciscu 1906. godine, kad je prodao šest svežnjeva novina *Extra* za jedan sat, nisu pomogli više nego da se kupi nekoliko dodatnih boca mlijeka.

Tata ne bi uzeo novac koji nije zaradio. U tim ranim godinama ovoga stoljeća zlatnici su još bili u opticaju – zlatnik od pet dolara bio je otprilike iste veličine kao i kovanica. Jednog dana neki je kupac u žurbi gurnuo novčić u tatinu ruku, primio ostatak od tri penija i odjurio niz ulicu. Tata je baš htio spustiti novčić u džep na svojoj plavoj pregači prodavača novina na kojoj je sprijeda pisalo *Los Angeles Times*, kad je pogledao dolje i opazio da je kovanica koju drži u ruci u stvari zlatnik od pet dolara.

„Gospodine!“ povikao je tata. No kupac je već bio vrlo daleko. Tata je bacio uteg na svoje novine i potrčao za čovjekom. Tramvaj je drndajući prolazio pokraj njega. Ne razmišljajući mnogo, tata je uskočio, platio kartu od svoje vlastite dragocjene zarade i slijedio čovjeka. Kad ga je konačno dostigao, iskočio je iz tramvaja.

„Gospodine!“ Čovjek se konačno okrenuo. „Gospodine, ovo nije kovanica“, rekao je tata na svom mucajućem engleskom. Ispružio je ruku i zlatnik je bljesnuo na suncu.

Često razmišljam o čovjeku koji je uzeo natrag svoj novac progundavši samo nešto u znak zahvalnosti. Uvjeren sam da bi rekao dječaku da zadrži sav novac da je mogao vidjeti gladna lica koja su svake noći čekala na vratima kuće broj 919 u ulici Boston.

Deset dolara mjesečno nije bilo dovoljno za cijelu obitelj. Nakon posla, navečer, tata je počeo obilaziti urede za zapošljavanje baš kao što je to prije njega činio i njegov otac. Ali ako je bilo teško naći posao za odrasla čovjeka, još je manje posla bilo za dječaka. Konačno je čuo za posao u tvornici konjske opreme. Plaća je bila niska – petnaest dolara mjesečno – ali i to je bilo više nego što je mogao zaraditi prodajući novine, i tako je tata uzeo taj posao.

Jednog dana 1908. godine, kad je tati bilo šesnaest godina, vratio se kući iz tvornice i čuo uzbudljive riječi od bake.

„Isaače, kakva divna novost!“ rekla je baka.

„To nam baš i treba“, odgovorio je tata kroz rupčić koji je često držao na svojim ustima. Fina kožna prašina u tvornici konjske opreme ulazila mu je u pluća i stvarala neprekidan kašalj.

„Našla sam posao!“ rekla je baka.

Tata nije vjerovao da je dobro čuo. Ni jedna Armenka nije radila za plaću. U starom su se kraju muškarci brinuli za svoje obitelji, podsjetio je baku u kuhinji dok je ispirala kožnu prašinu iz njegove kose.

„Ali, Isaače, zar ne vidiš kako ti škodi što sam nosiš taj teret? Tanak si kao čačkalica. Čak sam čula kako si jučer povišenim glasom razgovarao s Hamas.“

Tata je pocrvenio, ali se nije dao smesti. „Ti nećeš uzeti taj posao.“

„Već jesam. Jedna vrlo prijazna obitelj u Hollenbeck Parku. Pranje, glačanje i samo malo čišćenja.“

„Onda ću se ja spakirati“, rekao je tata tiho i izašao iz kuhinje. Popeo se u svoju sobu, a baka ga je pratila. Stajala je na vratima dok je on motao ono malo svoje odjeće u zavežljaj. „Budući da ti radiš, ja ovdje više nisam potreban.“

Sljedećeg je dana baka obavijestila ljude iz Hollenbeck Parka da ipak neće dolaziti u njihovu praonicu rublja.

Ali u tvornici konjske opreme tatin se kašalj samo pogoršavao. Stanje se nije poboljšalo čak ni onda kad je naredne godine bio postavljen za predradnika i kad je povremeno mogao izostati. Baka mi je običavala pričati kako je budna ležala slušajući tatin kašalj čitave noći. Kad ga je na kraju uvjerala da ode liječniku, on je samo potvrdio ono što su svi u obitelji već znali: ako otac ne napusti posao u tvornici konjske opreme, neće doživjeti svoju dvadesetu godinu.

Postavilo se pitanje: na koji bi drugi način mogao uzdržavati svoju majku i sestre? I ovdje se, kao što je to obitelj uvijek i činila u teškim situacijama, tata obratio crkvi.

Armenski pentekostalci nisu više održavali službe u predvorju kuće u ulici Boston. Kako su muškarci našli poslove na raznim stranama, prva stvar koju su učinili bila je da sagrađe crkvenu zgradu. Bila je to mala građevina u ulici Gless, možda 18 x 9,5 m, s klupama bez naslona koje su se mogle odgurati do zida kad je radost Gospodnja pokrenula zajednicu da zapleše u Duhu. U prednjem dijelu sobe nalazio se tradicionalan stol.

Mogu zamisliti tatu kako ide prema stolu isto onako kao što je to toliko puta činio i njegov otac. Kleknuo je na mali

sag kestenjaste boje i rekao svoju potrebu dok je iza njega stajala skupina starješina, uključujući Magardicha i njegova sina Arama Mushegana koji je, kako se pričalo, bio toliko jak da je mogao dignuti kola sa zemlje dok je netko popravljao kotač. Aram je ovaj put upro prstom u jedno mjesto u Bibliji i glasno pročitao čudnovate i divne riječi:

„Blagoslovljen ćeš biti u gradu, blagoslovljen u polju. Blagoslovljen će biti plod utrobe tvoje, rod zemlje tvoje, plod blaga tvoga: mlâd krava tvojih i prirast stada tvoga...“

Zemlja? Tata se čudio. Stada? Ali divne riječi iz 28. poglavlja Ponovljenog zakona išle su dalje:

„Jahve će narediti da blagoslov bude s tobom u žitnicama tvojim i u svakom pothvatu ruke tvoje, i blagoslivljat će te u zemlji koju ti Jahve, Bog tvoj, daje.“

I dok je slušao, tata je shvatio da postoji samo jedna stvar na svijetu koju je zaista uvijek želio raditi – stvar o kojoj je sanjao cijeli dan radeći na strojevima za vezanje. Htio je raditi s kravama na svježem, zelenom pokrivaču livade.

Ali potrebno je mnogo novca da bi se kupila zemlja, podsjećao je sam sebe kada bi njegove misli došle do te točke. Sada, dok je obećanje iz Svetoga pisma odjekivalo u njegovim ušima, donio je odluku. Dao je otkaz u tvornici konjske opreme i dva tjedna bio bez posla.

Gotovo je odmah počeo nešto primjećivati. Voće i povrće koje se prodavalo u trgovinama u gradu ne samo da je bilo preskupo za obitelj kao što je bila njegova, nego je često bilo i malo i blijedo, kao da je bilo ubrano nezrelo. Što bi se dogodilo, pitao se, kad bi nabavio uistinu svježe povrće sa sela i odnio ga u grad da ga prodaje od kuće do kuće?

I tako je tata započeo sa svojim trgovačkim poslom. Južno i istočno od Los Angelesa nalazila su se područja u kojima je bilo mnogo malih farmi na kojima se uzgajalo najjeftinije voće i povrće na svijetu. Vlasnici mnogih od njih bili su Armenci. Tata je uzeo jedan dio novca koji je mjesecima odlagao na stranu za miraz svojim sestrama i iskoristio ga da bi kupio dvije stvari. Kupio je kola s ravnim podom. Kupio je i dvogodišnjeg konja boje rđe, koji se zvao Jack.

Sljedećeg je dana tata upregao Jacka u kola i odvezao se u malo željezničko čvorište zvano Downey, koje u to doba nije bilo predgrađe Los Angelesa, nego od njega tridesetak kilometara udaljen provincijski gradić. Putovanje je trajalo tri sata u svakom smjeru, ali je tata uživao u svakoj minuti. Svjež je zrak donosio zdravlje njegovim bolesnim plućima. Tatin se san počeo ostvarivati. Jednog će dana i on biti farmer. Čak će imati i krave. Bit će mljekar – najbolji mljekar u pokrajini.

No, da bi to postigao, sada treba raditi. Tog je dana tata u Downeyu išao od farme do farme uzimajući salatu ovdje, grejpfrut i naranče ondje, mrkvu negdje drugdje – već prema tome koje je voće i povrće bilo zrelo. Tada, kad su njegova kola bila natovarena najboljim proizvodima, krenuo je natrag u Los Angeles. Dok je Jack kaskao ulicama, tata je promicao svoju robu: „Zrele jagode! Slatke naranče! Svježe ubrani špinat!“ Njegova je roba bila dobra i cijene pristojne, tako da su ga domaćice već čekale na vratima kad je dolazio sljedeći put.

Još je jedna godina prošla. Tata je sad imao devetnaest godina i nosio je otmjene brčiće. Svoju je prvobitnu gotovinu povećao. Kako mu se zdravlje popravilo i posao cvjetao, tata

je smatrao da je vrijeme da počne razmišljati o svojoj vlastitoj obitelji.

Već je bacio oko na djevojku koju je želio imati za ženu, crnooku i crnokosu petnaestogodišnjakinju po imenu Zarouhi Yessayian. Nije ju osobno poznavao. Prema armenskom običaju, ni jedan mladić i djevojka nisu smjeli međusobno razgovarati sve dok se njihove obitelji ne sporazume oko svadbe. Jedino što je tata znao bilo je da kad god bi prošao pokraj kuće obitelji Yessayian na uglu Šeste ulice i ulice Gless, njegovo bi srce jače zakucalo.

Kako je tatin otac bio mrtav, starješina crkve službeno je uručio molbu za Zarouhinu ruku. Objasnio je njezinim roditeljima tatine planove: čim uštedi dovoljno novca, prodat će trgovinu voćem i povrćem i kupiti zemlju pogodnu za mliječno stočarstvo. Nakon toga, tvrdio je mladić, neće ga u napredovanju zaustaviti ništa osim kalifornijskog neba.

Tako se tata oženio. Uskoro su on i moja majka mogli kupiti deset ari pod kukuruzom, eukaliptusovim stablima i pašnjacima u samom srcu Downeya. I najdivnije od svega – tri krave muzare. Svojim su vlastitim rukama tata i mama sagradili malu kuću od neobrađenih dasaka. Mama je običavala govoriti da je tu kuću vrlo lako čistiti – podne daske, široke trideset centimetara, bile su tako loše sastavljene da je voda kojom su se prale jednostavno istjecala kroz pukotine na tlo ispod njih.

Sjedeći tako u starom naslonjaču i prepuštajući se uspomenama, iznenada sam se trgnuo i shvatio da je nebo iza stabala naranči počelo blijedjeti. No moje misli još su se bavile prošlošću. 21. Srpnja 1913. Godine, čak i prije nego što su tata i mama završili malu daščanu kuću u Downeyu, rodilo im se prvo dijete. Suprotno djedu, koji je toliko dugo

čekao na sina, mamino i tatino prvo dijete bio je dječak. Nazvali su me Demos.

Veliki mjedeni samovar koji je stajao na stolu pokraj mene, a koji je djed na leđima donio iz Kara Kale, hvatao je rano jutarnje svjetlo. Okrenuo sam se da ga pogledam; njegove prilično izlizane površine sjale su poput zlata. I pitao sam se jesu li moji roditelji, nazvavši me po djedu, predvidjeli koliku će tajanstvenu i dalekosežnu ulogu proročanstvo odigrati u mom životu.